

GALYA TARİHİNİN DERİNLİKLERİNDE BİR GEZİNTİ

Henri De Saint Blanquat

- Eskiden sadece Galya'nın büyük villaları ve Romalılardan kalma ünlü yolları biliniyordu. Bugün ise Galya'da yoğun nüfuslu, çok değişik görünümlü ve her tarafa dağılmış yerleşim birimleri ve çiftçilikle pek uğraşmayan köyler de bulunduğunu anlaşılmıştır.

Roma Çağı'nın Galyası'nda yerleşme alanları, küçüklü büyüklü villalar, çiftlikler, küçük köyler, yollar, tapınaklar, atölyeler ve antrepolar vardı. Bunlarda her çeşit malzeme, gıda maddesi ve aletler bulunuyordu. Burada Gallo-Romen diye adlandırdığımız karışık bir halk oturmaktaydı.

Ülkenin o devirdeki mimarî eserleri sadece kemerlerden, amfityatrolardan, suyu 30 ilâ 40 kilometre uzaktan şehirlere taşıyan büyük su kanallarından, lüks villalar ve mükemmel biçimde taşlarla kaplanmış yollardan ibaret değildi. Zaten yollarnın çoğu taşla kaplanmamıştı. Günümüzde artık eski Galya hakkındaki yanlış fikirler, yavaş yavaş silinmeye başlamıştır. Fransız arkeologları eski Galya'nın sadece taş ve mermerle inşa edilmediğini, toprak ve ağaç işçiliğinin de geniş ölçüde kullanıldığını ortaya çıkarmışlardır. Bu hayli şaşırtıcı buluş, kitaplarda okuduğumuza pek uymamaktadır.

Araştırmacı Alain Ferdière, Fransa'nın çeşitli bölümlerine yaptığı geziler sırasında fevkalâde sık yerleşim izlerine rastlamıştır. Meselâ, Corrèze departmanında 150, Haute Loire'da 200 ve Chuvigny'de 70 kadar Gallo-Romen yerleşimi belirlenmiştir. Bu yerleşim sıklığı Belçika ya da Almanya sınırına doğru gidildikçe azalmamakta, aynı biçimde devam etmektedir. Ferdière'in yaptığı bir tahmine göre, Roma devrindeki Galya'nın en parlak zamanındaki nüfusu, 11 milyon dolaylarında idi.

Elbetteki bütün bu yerleşme yerleri, aynı zamanda inşa edilmemişlerdi. Yapılardan çoğunun M.Ö. I. yüzyıl ile M.S. V. yüzyıl arasında yapıp yıkıldığı tahmin ediliyor. Gallo-Romen çağının beş yüz yıldan fazla sürmüş olduğu dikkate alınmalıdır. Nitekim Somme'da, Roger Agache'in hava fotoğrafları ile tesbit ettiği 200'den fazla villanın değişik devirlere ait olduğu anlaşılmıştır. Alain Ferdière'in, Alsace-Lorraine'de tesbit ettiği 27 villadan çoğu, MS. 50 ilâ 100 yılları arasında inşa edilmişlerdir. Sadece altı-

Villalar uzun süre Galya'nın köylük yerlerinde bildiğimiz tek yapı olarak kalmışlardır. Bugün ise sadece bunlardan yüzlercesini değil, küçüklü büyüklü tapınaklar gibi birçok başka yapının varlığını da biliyoruz. Hatta tarla sınırları bile belirlenebilmiştir. R. Goguy tarafından havadan alınan bu fotoğraflar, eski köylerin görünümünü yansıtmaktadır: Yukarıdaki resimde Côte d'Or'daki Nicey villası, aşağıda ise aynı departmandaki Châtillon ormanı içinde yer alan parselleme izleri görülüyor.

sının M.S. III. yüzyıla ait oldukları anlaşılmış, yıkılma tarihleri ise M.S. 260'tan başlayarak, özellikle M.S. 352 olarak belirlenmiştir. Bu tarihte Roma İmparatoru II. Konstantin, tahta hak iddia eden Magnens'in isyanını bastırmak için Alemanları Galya'ya saldırtmıştı. Bu çok ince bir siyasetti ama, Galya'nın doğusundaki villaların çoğunda taş üzerinde taş kalmadı. Bunlardan yıkılmayan birkaçı, daha iki-üç yüzyıl varlıklarını sürdürdüler.

Villaların nisbeten geç tarihlerde yapıldığı anlaşılıyor. Bunlardan en eski olan üçü, Romalıların Galya'yı fethinden 60 yıl sonrasında aittir. Galya'lıların, en aşağı iki-üç nesil Romalılaştırma gayretlerine mukavemet ettiği görülüyor. Hatta Sezar'ın Galya'yı fethinden 200 yıl sonra bile, hâlâ Galce konuşulmaktaydı. Ne var ki, ondan sonra Galya hızla Romalılaşmıştır. Villaların büyük çoğunluğu da bu daha sonraki çağlara ait olup, yerlerinde daha eski

bir yapı yer almamaktadır. Ancak, Almanya'daki Ma-yen'de ve Belçika'daki Rosmeer'de, daha eski Gal-ya evlerinin kalıntılarında rastlanmıştır. Haccourt ve Somme'daki Port-le-Grand'da da aynı durum görülmektedir. Anlaşıldığına göre Galyalılar, fetihten yaklaşık yüz yıl kadar sonra, evlerini artık Roma st-linde inşa etmeye karar vermişlerdir. O tarihten iti-baren o kadar çok yeni yapı göze çarpıyor ki, M.S. 20 ilâ 50 tarihinden başlayarak, güçlü bir yeniden yerleşme hareketinin ortaya çıktığına hükmediyoruz. Bu-nun sonucunda arazinin görünümü ve toprakların dağılımı baştan başa değişmiştir.

Gallo-Romen köylerinin manzarası, ilk bakışta son yüzyılların Avrupa köylerine benzetilebilir. As-lında aralarında önemli farklar bulunmaktadır. Bu farklar kendini, köylerin yayılma alanlarından çok, düzenleniş tarzı bakımından göstermektedir. Sezar, Galya'daki ormanların bolluğunu anlatırken, biraz mübalağaya kaçmış gibi görünüyor. Gene de, Ro-ma devrinde de ormanların yerleşime açılmakta ol-duğu anlaşılmaktadır.

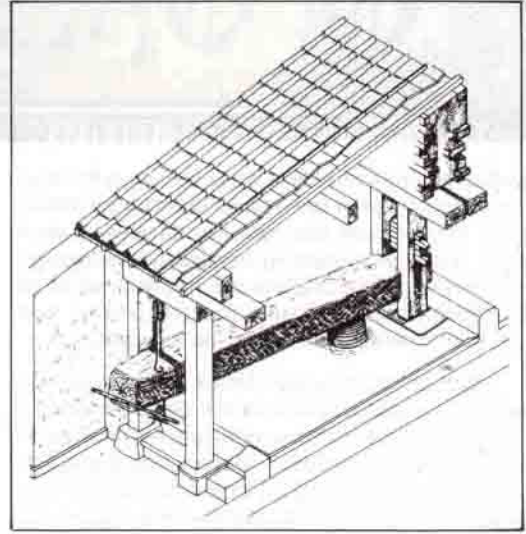
Anlattığımız çağda, gerçekten yoğun ve çok mo-dern görünüşlü bir yol ağı mevcuttu. Şehirleri birbi-rine bağlayan ve köylerden geçen bu yollar boyunca küçük yerleşim topluluklarına rastlanmıştır. Ne var ki, bu gibi köylük yerler önemsiz merkezler olarak kalmıştır. Buralarda çiftçiden çok ticaretle uğraşan küçük zanaatkarlara rastlanıyordu. Toprağı işleyen-lerin büyük çoğunluğu ise, villaların çevresinde top-lanmıştı. Bu da villaların neden çoğunlukla büyük boyutlarda yapıldığını açıklar. Villalar gene de, bir saray boyutunda değil, yoldan biraz uzakta değil, yoldan birkaç yüz metre uzakta yer almaktaydılar (Mi-marlar bunun güvenlik gereği olduğunu ileri sürmek-tedirler). Sebep her ne olursa olsun, bu durum bambaşka ve köylülerin çoğunluğunun yoldan uzakta yaşadığı bir köy manzarası ortaya çıkarıyordu.

Elbetteki bu villalar, tek başlarına değildiler. Ro-ger Agache'in Somme'da yaptığı araştırmalar, bun-ların etrafında tahta ya da kerpiçten birçok basit yapının yer aldığı göstermiştir. Ayrıca Pikardya'dan Brötanya'ya kadar çeşitli bölgelerin havadan in-celenmesi sonucunda, daha sağlam yapıları, fakat küçük "yerli köyleri"nin de bulunduğu anlaşılmıştır.

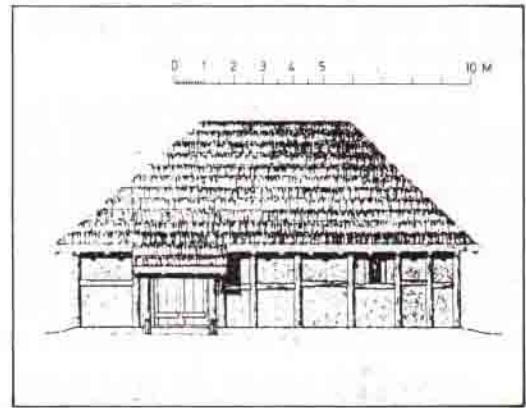
Anlattığımız yerleşim biçimi her yerde görülme-mektedir. Bu da Roma Galyası'nın şaşırtıcı tarafla-rından biridir. Bazı bölgelerde villalar esas yapı değildiler ya da yerli köylerinin yanında yer almak-tadırlar. Örneğin Vosk'larda durum böyledir. En er-ken Romalılaşmış eyaletlerden biri olan Narbonnais'e de villalar, daha sık olarak göze çarp-maktaysa da bunların yanında çiftçilikle uğraşan köy-lere de rastlanmaktadır.

Narbonnais'e'deki villalar hayli geç bir tarihte (M.S. I. yüzyıl) yapılmaya başlanmış ve daha sonra bu yapı tipi doğu Languedoc ve aşağı Provence'a ya-

yılmıştır. Buralarda yeni topraklara yerleşildiği görü-lmektedir. Kadastro çalışmaları, geometrik parseller ve toprağın karelere bölünmesi, bugün bile havadan yapılan gözlemlerle ortaya çıkarılabilmektedir. Ora-larda açılmış topraklara yerleşildiği, bataklıkların ku-rutulduğu ve villa sisteminin kurulduğu anlaşılıyor. Bu kadastro çalışmalarına Alsace, Normandiya, Brö-tanya ve hatta Belçika'da da rastlanmaktadır. Gallo-Romen arazi görünüşünün önemli bir karakteristiği olan bu manzara, arazinin sömürgecilerin yararına yeni baştan bölüştürüldüğünü düşündürmektedir. Romalıların, fethettikleri bölgelerde birçok emekli asker kolonisi kurdukları biliniyor. Orange etrafındaki

Bulunan yapılar arasında, Akdeniz Bölgesi'nde görülen zeytin presleri de vardır. Bu eski preslerin kalıntılarında Provence'ta sıklıkla rastlanmıştır. Burada, Var'daki Taradeau'da bulunan bir presin rekonstrüksiyonu görülmüyor (J.P. Brun'e göre).

Bütün villalar büyük ve taştan yapılmış değildi, çoğu kerpiç ve tahtadan inşa edilmişti. Meselâ İsviçre'deki Laufen-Müschenberg'te bulunan bu villanın rekonstrüksiyonunda aynı duruma rastlanıyor (Daunier'ye göre).

İsviçre'deki Orbe villasından bir mozaik. Eski evlerde süslemeye büyük önem verilmekteydi; Toprak duvarlı mütevazı villalarda bile duvar resimleri bulunuyordu.

kadastro durumu özellikle açığa kavuşturulmuştur; çünkü şehrin "zafer takı"nda bu kadastro yer almaktadır. Aynı bölgede bazı topraklar da yerlere verilmiştir. Villaların, ovaların iyi topraklarında kurulduğu, yerli köylerinin ise özellikle çok rutubetli vadilerde bulunduğu gözlenmektedir. Bununla birlikte, yerli Gal aristokratlarına ait villalar da mevcuttur.

Bazıları "Kelt tarlası" olarak adlandırılan, parsellenmiş başka arazilere ait izler de görülmektedir. Bu izler özellikle İngiltere, Hollanda ve Almanya'da inceleme konusu olmuştur. Mesela, Koblenz ve Mayen ormanı civarında şerit biçiminde parsellenmiş tarlalara rastlanmıştır. Bunlar özellikle İngiltere'de çok sıktır ve çoğunlukla villaların yanında yer almaktadırlar. Bu parseller küçük duvarlar ya da şevlerle birbirinden ayrılmaktadırlar. Çoğunun başlangıcı çok eski dönemlere dayanmaktadır. Romalıların eski bir parsel ağını devraldıkları anlaşılıyor. Fransa'nın da birçok yerlerinde Gallo-Romen yerleşimlerinin etrafında eski parselleme izlerine rastlanmaktadır. Parseller yerine göre, bozuk ve muntazam dikdörtgen ya da üçgen biçiminde olabilmektedir.

Arazinin o zamanki görünümü, tanıdığımız Avrupa manzaralarından bambaşka idi ve büyük farklılıklar gösteriyordu: İstilacının zoruyla düzenlenmiş kadastro topraklar, daha önceki eski yapılar, açılmış toprakların yanında bataklıklar, büyük toprak sahiplerinin arazileri yanında küçük toprak sahiplerinin arazileri hep bir arada bulunmaktaydı. Üstelik villalara bağlı araziler de vardı. Bu Eure-et-Loir'da orta-

lama 50 hektar kadar iken, Yukan Garonne'deki Montmaurin'de 7000 hektara kadar yükselebilmekteydi. Köylük yerlerin manzarasının bu kadar değişik olması ilk bakışta olağan gelse de, elde ettiğimiz bu yeni bilgiler gene de şaşırtıcı olmalı ki, arkeologlar henüz şaşkınlıklarını üzerlerinden atamamış görünüyorlar.

**Sciences et Avenir'den kısaltarak çev.:
Dr. Ergin KORUR**

SİZ OLSAYDINIZ?

Satranç Dünyası'ndaki soruların çözümü

Çözüm I :

1.Fg5 Vg4 (1..Vh5 olmaz çünkü 2.Fe2 var.) 2.f3 Vh5 3.Şf2! f6 (3..h6 4.Ff6 ve arkasından Kh1 gelir.) 4.Fxf6 Kf8 (4..Vd5 5.Vh6) 5.Kh1 Vd5 6.Kxh7! Şxh7 7.Kh1 Şg8 8.Vh6 kazanır. (Monier-Heim, Selanik 1984)

Çözüm II :

1..Axc3 2.hxc3 (2.Şg2 Vxh4) 2..Axc4 3.Fxf7 (Beyaz işi uzatmak istiyor.) 3..Şh8 4.Fxe7 Af3 5.Fh4 Axc4 6.Vd5 Af5 kazanır. (Moissik-Fjodorow, SSCB 1984)

Çözüm III :

1. Vh5! g6 (1..fxe5 şahane bir feda getirir. 2.Vxh7!! Şxh7 3.Axf6 ve 4.Kh3 mat ya da 2..Şf7 3.Ad6! Fxd6 4.Fg6 Şf6 5.Fg5! kazanç) 2.Axc6! Kf7 3.Kg3 Kg7 4.Axe7 Vxe7 5.Ac5 Şh8 6.Ke1 Fe8 7.Vh3 Kxc3 8.hxc3 Kc6 9.Fd2 b6 10.Axe6 Fd7 11.Ff5 Ac2 12.Ke4 kazanır. (Naumkin-Suetin, SSCB 1984)

**GENÇLER GRUPLAR HALİNDE, YETİŞKİNLER İKİŞER İKİŞER,
İHTİYARLAR İSE TEKER TEKER YÜRÜRLER.**

İsvec Özdeyişi